

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu • Alueet • 37/2017

Kasvun mahdollisuus – positiivisen rakennemuutoksen hyödyntäminen Lounais-Suomessa

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 37/2017

Kasvun mahdollisuus – positiivisen rakennemuutoksen hyödyntäminen Lounais-Suomessa

Esko Aho, 24.8.2017

Työ- ja elinkeinoministeriö

ISBN: 978-952-327-241-5

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2017

Kuvailulehti

Julkaisija	Työ- ja elinkeinoministeriö	24.8.2017
Tekijät	Selvitysmies Esko Aho	
Julkaisun nimi	Kasvun mahdollisuus – positiivisen rakennemuutoksen hyödyntäminen Lounais-Suomessa	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 37/2017	
Diaari/ hankenumero		Teema Alueet
ISBN painettu	978-952-327-240-8	ISSN painettu 1797-3554
ISBN PDF	978-952-327-241-5	ISSN PDF 1797-3562
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-241-5	
Sivumäärä	33	Kieli Suomi
Asiasanat	aluekehitys, positiivinen rakennemuutos, yhteistyösopimus, selvitysmies	
Tiivistelmä	<p>Suomessa on syntyessä uudenlaisia rakenteellisia ongelmia, kun alueen elinkeinoelämän kasvu ja työllisyysnäkökulmat ovat poikkeuksellisen hyvät. Työ- ja elinkeinoministeriö kutsui East Office of Finnish Industries Oy:n hallituksen puheenjohtajan, entisen pääministerin Esko Ahon selvittämään positiivisen rakennemuutoksen edistämiseen tarvittavaa toimintamallia ja käytännön ratkaisuja. Selvityksessä esimerkkinä käytettiin Lounais-Suomea.</p> <p>Lounais-Suomen teknologiateollisuuden tilauskanta on poikkeuksellisen suuri etenkin meriteollisuudessa mutta myös muissa alueen yrityksissä. Kasvunäkymä edellyttää mittavia investointeja infrastruktuuriin, merkittävää lisätyövoiman palkkaamista sekä lisäpanostuksia huippuosaamiseen. Valtion erityistoimet ovat tarpeen, jotta kasvupotentiaali voidaan täysimääräisesti hyödyntää.</p> <p>Teknologiayritysten toimintaympäristö on kyettävä luomaan sellaiseksi, että ne voivat kasvaa ja kehittyä. Siihen tarvitaan ennen kaikkea joustava ja ennakoiva kyky reagoida muuttuviin tarpeisiin. Keskeistä on huolellisesti mietitty ja selkeä konsepti, joka perustuu eri toimijoiden saumattomaan yhteistyöhön sekä yksilöllisten valintojen helppouteen. Parhaiten tavoitteeseen päästään valtion ja Lounais-Suomen alueen toimijoiden sopimusmallilla, "siltasopimuksella", jossa määritetään vastuut, työnjako sekä tarvittavien toimenpiteiden rahoituskeinot.</p> <p>Työ- ja elinkeinoministeriö vastaisi sopimuksen laadinnan ja toteutuksen vaatimasta koordinaatiosta ja seurannasta. Sen tulisi raportoida työstä talouspoliittiselle ministerivaliokunnalle, joka viime kädessä muodostaa valtion yhteisen näkemyksen. Lounais-Suomessa yhteistyöstä vastaavat Varsinais-Suomen liitto ja Satakuntaliitto. Niiden tulisi yhdessä ELY-keskusten kanssa koota alueen yksityisistä ja julkisista toimijoista yhteistyöryhmä.</p> <p>Ensimmäinen sopimus pitäisi laatia mahdollisimman nopeasti, viimeistään vuoden 2018 alussa. Sen valmistelua varten tulisi välittömästi asettaa valtion ja Lounais-Suomen edustajista koostuva työryhmä. Siltasopimus käsittelee mm. alueen markkinointiin, tilannekuvan tietopohjaan, työvoiman saatavuuteen, koulutukseen ja tutkimukseen ja kehitystyöhön sekä saavutettavuuteen liittyviä asioita.</p>	
TEM:n yhteyshenkilö: Yritys- ja alueosasto, Johanna Osenius, p. 029 506 4937		
Kustantaja	Työ- ja elinkeinoministeriö	
Painopaikka ja vuosi	Lönnberg Print & Promo, 2017	
Julkaisun myynti/ jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Presentationsblad

Utgivare	Arbets- och näringsministeriet	24.8.2017
Författare	Utredningsman Esko Aho	
Publikationens titel	Möjligheter för tillväxt – att dra nytta av den positiva strukturomvandlingen i Sydvästra Finland	
Publikationsseriens namn och nummer	Arbets- och näringsministeriets publikationer 37/2017	
Diarie-/ projektnummer		Tema Regionerna
ISBN tryckt	978-952-327-240-8	ISSN tryckt 1797-3554
ISBN PDF	978-952-327-241-5	ISSN PDF 1797-3562
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-241-5	
Sidantal	33	Språk Finska
Nyckelord	regionutveckling, positiv strukturomvandling, samarbetsavtal, utredningsman	
Referat	<p>I Finland skapas strukturella problem av ett nytt slag, när den ekonomiska tillväxten och sysselsättningsutsikterna inom regioner är exceptionellt goda. Arbets- och näringsministeriet utsåg styrelseordföranden för East Office of Finnish Industries Oy, den tidigare statsministern Esko Aho, till utredningsman med uppgift att ta reda på vilken slags handlingsmodell och vilka praktiska lösningar som behövs för att den positiva strukturomvandlingen skulle kunna främjas. Som exempel vid utredningen användes regionen Sydvästra Finland.</p> <p>Orderstocken hos teknologiindustrin i Sydvästra Finland är exceptionellt stor, detta gäller särskilt marinindustrin men också andra företag inom regionen. Tillväxutsikterna förutsätter att omfattande investeringar görs i infrastrukturen, men också att extra arbetskraft anställs samt att det görs tilläggsinsatser på spetskompetens. Statens specialåtgärder krävs för att tillväxtpotentialen kan utnyttjas fullt ut.</p> <p>Det måste skapas en sådan verksamhetsmiljö för teknologiföretagen att de kan växa och utvecklas. Detta kräver framför allt flexibel och proaktiv förmåga att reagera på föränderliga behov. Det viktigaste är ett klart och välgenomtänkt koncept som baserar sig på ett friktionsfritt samarbete mellan olika aktörer samt på lätta individuella val. Det bästa sättet att nå målet är ett modellavtal mellan staten och aktörerna inom Sydvästra Finland, ett s.k. "broavtal", där ansvaret, arbetsfördelningen och sätten att finansiera behövliga åtgärder fastställs.</p> <p>Arbets- och näringsministeriet ska svara för den samordning och uppföljning som utarbetandet och genomförandet av avtalet kräver. Ministeriet ska rapportera om framstegen i arbetet till finanspolitiska ministerutskottet som i sista hand ska utforma statens gemensamma ståndpunkt. I Sydvästra Finland ska Egentliga Finlands förbund och Satakunta förbund svara för samarbetet. Dessa bör tillsammans med NTM-centralerna samla en samarbetsgrupp som består av privata och offentliga aktörer inom regionen.</p> <p>Det första avtalet bör utarbetas så snart som möjligt, senast i början av 2018. Med tanke på utarbetandet av avtalet bör man omedelbart tillsätta en arbetsgrupp som består av företrädare för staten och Sydvästra Finland. Broavtalet ska inbegripa bl.a. frågor som har att göra med marknadsföringen av området, kunskapsbasen, tillgången på arbetskraft, utbildningen, forskningen och utvecklingsarbetet samt tillgängligheten.</p> <p>Kontaktperson vid arbets- och näringsministeriet: Företags- och regionavdelningen, Johanna Osenius, tfn 029 506 4937</p>	
Förläggare	Arbets- och näringsministeriet	
Tryckort och år	Lönnerberg Print & Promo, 2017	
Beställningar/distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Description sheet

Published by	Ministry of Economic Affairs and Employment	24 August 2017	
Authors	Rapporteur Esko Aho		
Title of publication	Opportunity for growth – taking advantage of the positive structural change in Southwest Finland		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Economic Affairs and Employment 37/2017		
Register number		Subject	Regions
ISBN (printed)	978-952-327-240-8	ISSN (printed)	1797-3554
ISBN PDF	978-952-327-241-5	ISSN (PDF)	1797-3562
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-241-5		
Pages	33	Language	Finnish
Keywords	regional development, positive structural change, cooperation agreement, rapporteur		
<p>Abstract</p> <p>New structural problems are emerging in Finland at a time when the growth of businesses and the employment prospects in the region are exceptionally good. The Ministry of Economic Affairs and Employment invited the Executive Chairman of the Board of East Office of Finnish Industries Oy, former Prime Minister Esko Aho, to examine the operating model and practical solutions required to promote structural change. The example used in the report was Southwest Finland.</p> <p>The orders in the technology industry in Southwest Finland are at an exceptionally high level particularly in the maritime industry, but also in other businesses in the region. The prospect of growth requires considerable investments in infrastructure, significant recruitment of additional workforce and additional investments in top expertise. Special measures by the central government are needed so that the growth potential can be exploited in full.</p> <p>An operating environment in which technology companies can grow and develop must be created. Above all, this requires an ability to react to changing needs in a flexible and proactive manner. The key is a carefully considered and clear concept based on seamless cooperation between different actors and the ability to make individual choices. The best way to reach the goal is an agreement model between central government and the actors in the region of Southwest Finland, a so-called "bridge agreement", which determines the responsibilities, the division of work and the means of funding the necessary measures.</p> <p>The Ministry of Economic Affairs and Employment would be responsible for the coordination and monitoring required in the drawing up and implementation of the agreement. The Ministry should report on this work to the Cabinet Committee on Economic Policy, which would ultimately form the shared view of the central government. The Regional Councils of Southwest Finland and Satakunta are responsible for the cooperation in Southwest Finland. Together with the ELY Centres they should establish a cooperation group consisting of private and public actors in the region.</p> <p>The first agreement should be drawn up as soon as possible, at the beginning of 2018 at the latest. A working group comprising representatives of the central government and Southwest Finland should be set up for preparing it immediately. The bridge agreement would address matters related to marketing of the region, the knowledge base regarding the situation, availability of workforce, education, research and development, and accessibility.</p> <p>Contact person at the MEAE: Johanna Osenius, Enterprise and Regional Development Department, tel. +358 29 506 4937</p>			
Publisher	Ministry of Economic Affairs and Employment		
Printed by (place and time)	Lönnerberg Print & Promo, 2017		
Publication sales/ Distributed by	Electronic version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

Esipuhe	9
1 Toimeksianto	11
2 Lounais-Suomen tilannekuva	12
2.1 Teknologiateollisuuden rakennemuutos	12
2.2 Vuoden 2016 käänne	14
2.3 Positiivisia ongelmia	17
3 Johtopäätökset	21
4 Ehdotus	23
4.1 Työvoiman saatavuus	24
4.2 Saavutettavuus	27
4.3 Koulutus ja osaaminen	28
4.4 Tutkimus- ja kehitystyö	29
4.5 Tunnettuus, mielikuvat ja markkinointi	30
4.6 Tietopohja	31
5 Positiivinen rakennemuutos muualla Suomessa	32
Liite Selvityshenkilön tapaamat Lounais-Suomen toimijat	33

ESIPUHE

Aiemmin Suomessa on totuttu käynnistämään erityistoimia, kun jonkin alueen elinkeinoelämä ajautuu murrokseen ja merkittävä määrä työpaikkoja menetetään. Äkillisten, negatiivisten rakennemuutosten varalle on olemassa poliittisesta ja taloudellisesta paineesta syntyneitä mekanismeja, joilla valtiovalta yhteistyössä alueen kanssa pyrkii lievittämään ongelmia ja luomaan vaihtoehtoisia työllistymisen mahdollisuuksia. Näin syntyneiden hankkeiden toteuttamiseen on ollut käytettävissä valtion erityisrahoitusta.

Nyt Suomeen näyttäisi syntyvän aivan uudenlaisia rakenteellisia ongelmia, kun jonkin alueen elinkeinoelämän kasvu ja työllisyysnäköymät ovat poikkeuksellisen hyvät. Lounais-Suomen tilanne on tästä ajankohtainen esimerkki. Alueen teknologiateollisuuden, erityisesti laivanrakennuksen, tilauskanta on lyhyessä ajassa jyrkästi kasvanut. Pelkästään jo tehtyjen sopimusten toteutuminen johtaa niin suureen työvoiman ja osaamisen sekä infrastruktuurin lisätarpeeseen, ettei Lounais-Suomi siitä tavallisin keinoin selviydy. Valtion erityistoimet ovat tarpeen, jotta kasvupotentiaali voidaan täysimääräisesti hyödyntää.

Ensimmäinen haaste on synnyttää tietoisuus erityistoimien tarpeesta. Monista syistä negatiivinen rakennemuutos saa osakseen moninkertaisen huomion vastaavaan kasvunäkymään verrattuna. Olemassa olevan työpaikan menetys luo päätöksentekijöihin huomattavasti suuremman paineen kuin vastaavan uuden työpaikan synnyttämisen mahdollisuus.

Toinen tehtävä on rakentaa yhteistyömalli, jolla kansallisten ja alueellisten toimijoiden voimavarat kyetään yhdistämään kasvua uhkaavien pullonkaulojen estämiseksi. Lounais-Suomen teknologiateollisuuden käänne ja sen luomat mahdollisuudet ovat kansallinen haaste. Jos se onnistutaan täysimääräisesti käyttämään hyväksi,

vaikutus näkyy koko kansantaloudessa. Vastaavasti, epäonnistuminen ei ole vain alueen vahinko, vaan sillä olisi laajat kielteiset seuraukset koko yhteiskuntaan.

”Lounais-Suomen malli” voisi toimia esikuvana myös muille alueille, joiden elinkeinojen kehitys synnyttää poikkeuksellisen kasvupotentiaalin.

Olen selvityshenkilönä tehnyt useita matkoja Lounais-Suomeen ja tavannut aluehallinnon, kuntien, korkeakoulujen sekä yritysten edustajia (liite). Käyntien avulla olen saanut arvokasta tietoa ja näkemyksiä työni tueksi. Olen siitä erityisen kiitollinen.

Lisäksi haluan kiittää työ- ja elinkeinoministeriötä mielenkiintoisesta ja poikkeuksellisesta haasteesta. Ratkaisukeinojen etsintä kasvun haasteisiin ei kenties ole juurikaan helpompaa kuin negatiiviseen rakennemuutokseen, mutta työn tekemisen ilmapiiri ei voisi olla innostavampi. Kiitän myös ministeriön neuvottelevia virkamiehiä Johanna Oseniusta ja Outi Viljamaata sekä kehittämispäällikkö Maija Uusisuota arvokkaasta avusta raportin laadinnassa.

Helsingissä 24.8.2017

Esko Aho

1 Toimeksianto

Työ- ja elinkeinoministeriö kutsui 4.4.2017 East Office of Finnish Industries Oy:n hallituksen puheenjohtajan, entisen pääministerin Esko Ahon selvittämään positiivisen rakennemuutoksen edistämiseen tarvittavaa toimintamallia ja käytännön ratkaisuja. Selvityksessä ilmiötä tuli tarkastella kansallisesti ja hahmottaa kerrannaisvaikutukset sekä verkottumisen ja alihankintaketjujen luomat uudet mahdollisuudet. Esi-merkkitapauksena on Lounais-Suomen (Varsinais-Suomi ja Satakunta) positiivinen rakennemuutos.

Selvitysmiehen tehtävänä oli:

- selvittää, miten tuotannon sijoittumista ja investointeja uusille alueille ja toimialoille voidaan edesauttaa sekä miten voidaan nykyistä paremmin sopeutua toimialojen kasvu- ja taantumavaiheisiin
- tehdä ehdotus toimintamalliksi, jolla positiivista rakennemuutosta tulisi ohjata valtakunnallisesti ja alueellisesti
- tunnistaa keinoja tulevaisuuden innovaatiokyvykkyyden ja kansainvälisen kilpailukyvyn varmistamiseksi
- kartoittaa keinoja ja välineitä, joilla vastataan työvoiman kysyntään ja edistetään työvoiman liikkuvuutta
- päivittää meriteollisuuden tilannekuva
- selvittää yritysten ja liiketoimintaekosysteemien kasvun esteitä ja tarvittavia toimenpiteitä erityisesti meriklusterin osalta
- määrittää tarvittavia resursseja pääasiassa olemassa olevan rahoituksen pohjalta

Työ- ja elinkeinoministeriö asetti raportin valmistumisen takarajaksi 31.8.2017.

2 Lounais-Suomen tilannekuva

2.1 Teknologiateollisuuden rakennemuutos

Suomi on pienenä, vientivetoisena ja avoimena taloutena erityisen altis globaalien talouden käännteille. Muutosherkkyttä on lisännyt varsin keskittynyt teollisen tuotannon ja viennin rakenne sekä usein toistuneet epäonnistumiset kansainvälisen kustannuskilpailukyvyn ylläpitämisessä.

Nämä haasteet korostuvat Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa, sillä molemmissa maakunnissa sekä teknologiateollisuuden että viennin kansantuoteosuudet ovat selkeästi muuta Suomea korkeammat (Alueellinen yritystoimintatilasto).

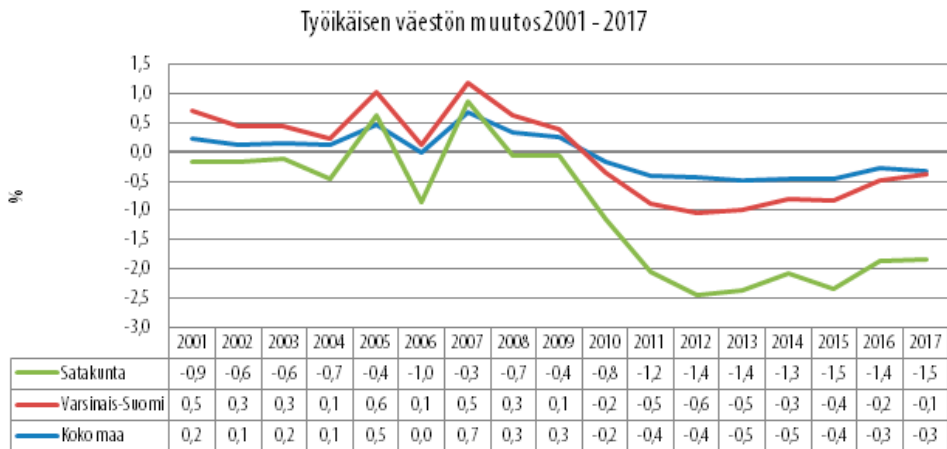
Lounais-Suomi on 2000-luvulla osaltaan joutunut kohtaamaan rakennemuutoksen nurjan puolen meriteollisuuden ja elektroniikkateollisuuden taantumana.

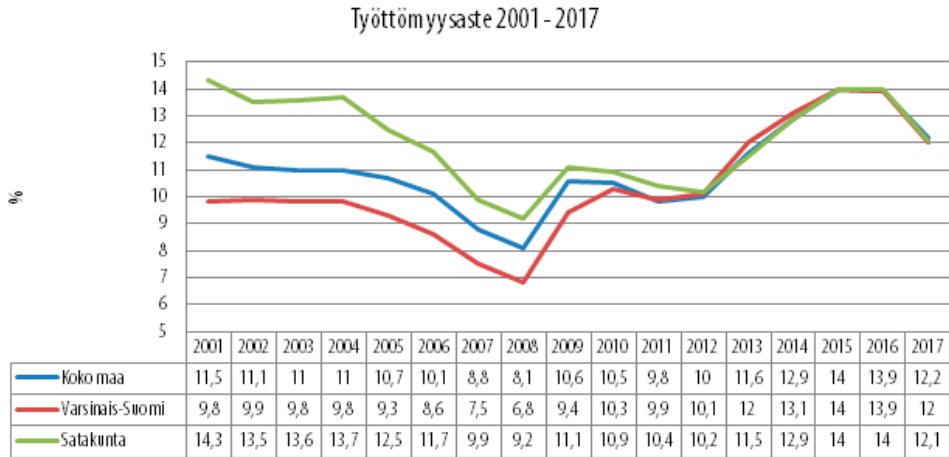
Meriteollisuus on perinteisesti ollut suhdanneherkkä ala. Turun telakan toiminta on ollut vaakalaudalla vuoden 1989 Wärtsilä meriteollisuuden konkurssin jälkeen. Telakan toimintaa jatkoi Kvaerner Masa-Yards Oy, kunnes telakka siirtyi Aker Finnyards Oy:lle vuonna 2004 ja edelleen STX Finland Oy:lle vuonna 2008. Vuosina 2011–2013 noin 9 000 henkilölle työtä tarjonnan telakan toiminta oli vaarassa loppua vuonna 2014 ennen Meyer Turku Shipyard Oy:n perustamista ja Meyer Werft perheyhtiön mukaantuloa omistajaksi. Vuonna 2013 STX Finland Oy:n sulki Rauman telakan, joka johti 700 työpaikan menetykseen.

Nokian matkapuhelinvalmistuksen loppuminen iski rajusti etenkin Salon seudulle. Vuonna 2008 alkaneen murroksen seurauksena Salo menetti noin 7 000 työpaikka, joista noin 5 000 teollisuuden työpaikkoja.

Teollisuuden ongelmat heijastuvat Lounais-Suomen yleiseen kehitykseen. Väestökehityksen suhteen molemmat maakunnat ovat taantuneet. Tällä vuosikymmenellä työikäisen väestön määrä on molemmissa maakunnissa supistunut ja taantuminen on ollut maan keskiarvoa selvästi suurempaa (kuva 1). Työttömyysaste on viime vuosina ollut sekä Varsinais-Suomessa että Satakunnassa koko maan keskiarvoa, mutta selvästi muuta rannikkoseutua heikompi (kuva 2).

Kuvio 1. Työikäisen väestön muutos vuosina 2001–2017, muutos verrattuna edelliseen vuoteen (2017 ennuste) (Tilastokeskus, väestötilasto)

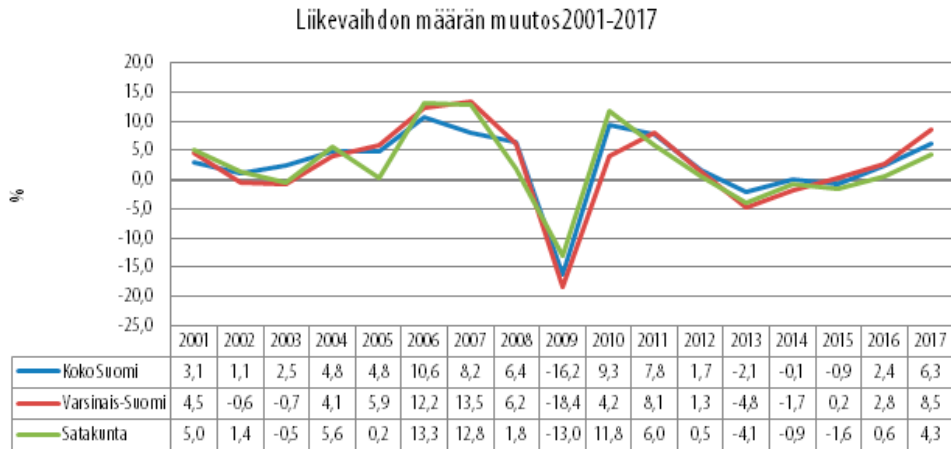
Kuvio 2. Työttömyysaste vuosina 2001–2017 (kesäkuu) (TEM, työnvälitystilasto)

2.2 Vuoden 2016 käänne

Suomen teollisuuden tilauskanta kääntyi yleisesti kasvuun vuoden 2016 aikana. Suhdannekäänne näkyy selkeästi Suomen ulkomaankaupassa. Vuoden 2017 ensimmäisellä neljänneksellä vienti kasvoi 8,8 % vuoden takaiseen ja 5 % edelliseen neljännekseen verrattuna. Ensimmäisen neljänneksen vahva kasvu perustui tavara- viennin kasvuun. Valtiovarainministeriön taloudellisen katsauksen (21.6.2017) mukaan Suomen BKT:n ennustetaan kasvavan tänä vuonna 2,4 %.

Varsinais-Suomessa yritysten liikevaihdon kasvu on ollut muuta maata vahvempaa. Turun seudulla teollisuuden liikevaihto kääntyi kasvuun aiemmin kuin muualla maassa ja liikevaihto on kasvanut kaikilla päätoimialoilla. Vahvinta kasvu on ollut meriteollisuudessa, jonka tuotanto on viimeisten kuuden vuoden aikana kaksinkertaistunut (kuva 3 ja 4).

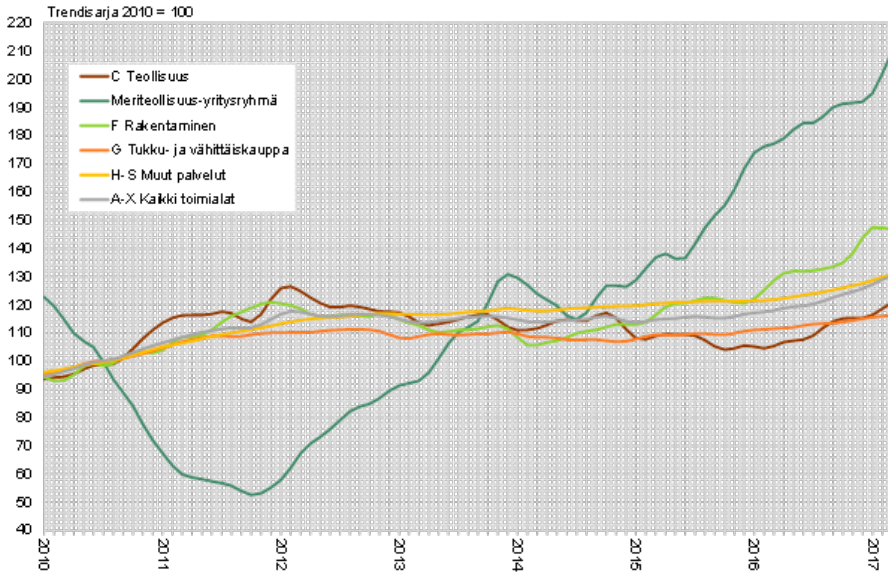
Kuvio 3. Lounais-Suomen yritysten liikevaihdon määrä verrattuna edelliseen vuoteen vuosina 2001–2017 (Tilastokeskus, yritystilastot)

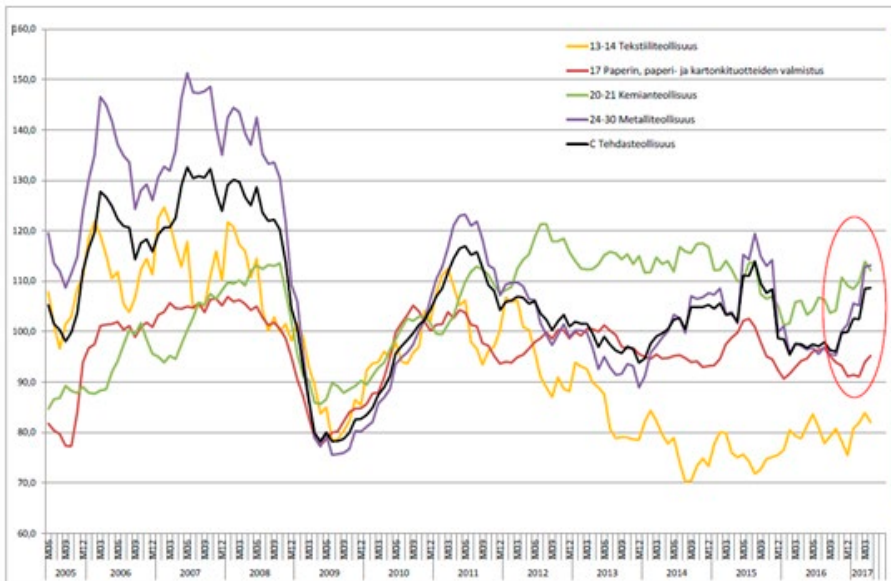
Käänte selittyy vain osaksi kansainvälisen suhdannetilanteen parantumisella. Sen rinnalla on tapahtumassa myös selkeä rakenteellinen muutos, joka näkyy parhaiten Varsinais-Suomen teollisuuden tilauskannassa.

Varsinais-Suomen teollisuuden uusien tilausten määrä kääntyi vuoden 2016 aikana jyrkkään kasvuun (kuva 6). Kasvu on jatkunut vuoden 2017 ensimmäisellä kolmanneksella. Turun kauppakamari arvioi Varsinais-Suomen teollisuuden tilauskannaksi noin 17 miljardia euroa. Arvio perustuu julkisuudessa esitettyihin tietoihin ja alueen yritysten kanssa käytyihin keskusteluihin.

Kuvio 4. Turun seudun yritysten liikevaihdon kehitys toimialoittain 2010–2017. Indeksi 2010=100. (Tilastokeskus, yritystilastot)

Kuvio 5. Varsinais-Suomen teollisuuden uudet tilaukset alan mukaan 2005–2017 (indeksi 2010=100), 6kk:n liukuva keskiarvo (Tilastokeskus)

Kuvio 6. Varsinais-Suomen teollisuuden uusien tilauksien volyymin muutos tammi-huhtikuu (%) verrattuna edellisen vuoden vastaavaan ajankohtaan (Tilastokeskus, teollisuustilastot)

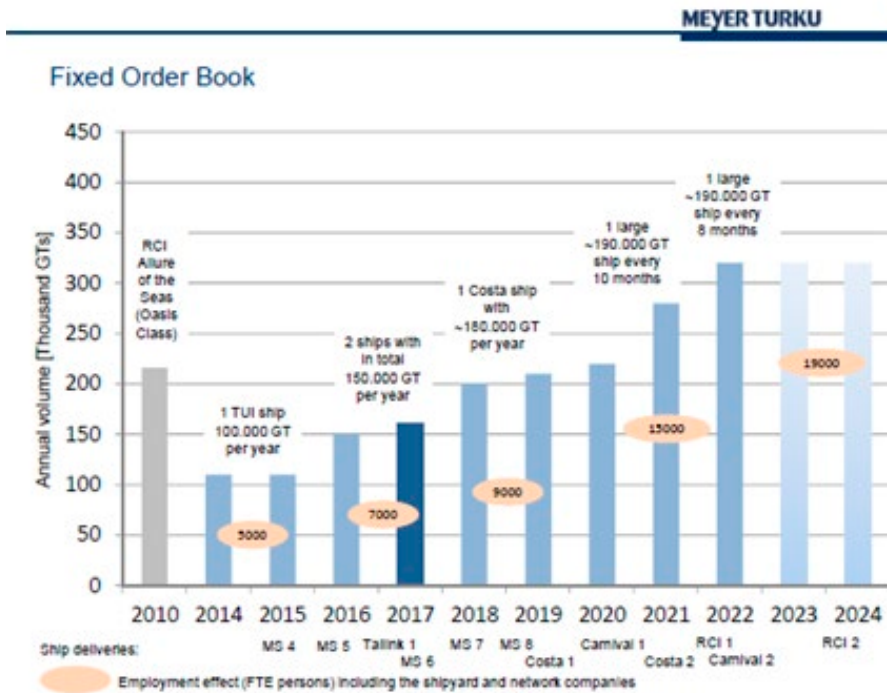
Talouden käänne näkyy myös liikennemäärissä. Vuoden 2017 ensimmäisen kolmanneksen aikana Varsinais-Suomen tieliikenne kasvoi selvästi muuta maata nopeammin. Henkilöliikenne lisääntyi 3,86 %, kun koko maan kasvu oli 2,71 %. Raskaan liikenteen vastaavat luvut olivat Varsinais-Suomessa 6,98 % ja koko maassa 4,12 %. (Varsinais-Suomen ELY-keskus).

2.3 Positiivisia ongelmia

Merkittävin yksittäinen selitys Lounais-Suomen näkymien äkilliseen muutokseen on laivanrakennuksessa. Meriteollisuus lähti nousuun, kun Turun telakka siirtyi saksalaisen perheyhtiö Meyer Werftin omistukseen ja Raumalle perustettiin Rauma Marine Constructions (RMC).

Meyerin Turun telakalla on tilauskanta, joka edellyttää telakan ja sen alihankintaverkoston kasvua nykyisestä 7 000 peräti 19 000 työntekijään vuoteen 2024 mennessä (kuva 7). Telakan vahva tilauskanta tietää valtavaa kasvumahdollisuutta myös verkostoyrityksille ja alihankkijoille. Lähivuosina alihankintaverkostoa täytyy merkittävästi laajentaa ja samalla vahvistaa sen osaamista.

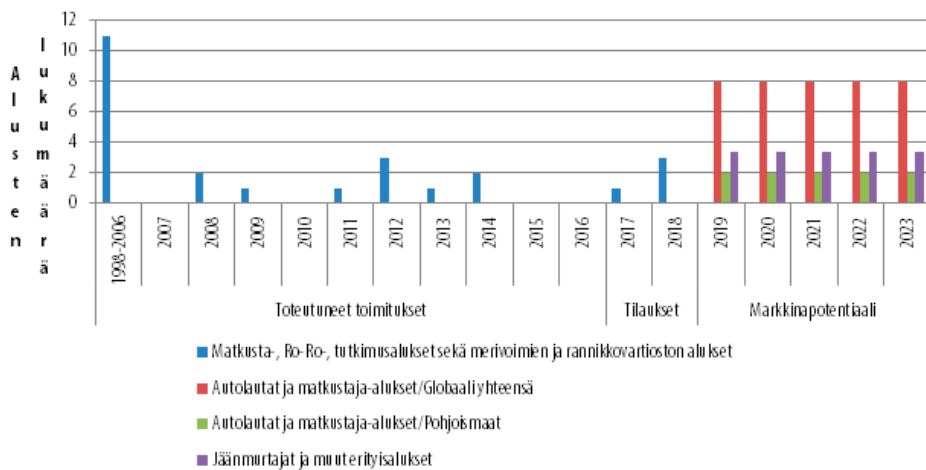
Kuvio 7. Meyerin Turun telakan tilauskanta 2010–2024 ja työvoiman tarve telakalla ja sen verkostossa. (Meyer Turku Oy

Rauman laivanrakennuksen erityisosaamiselle on kysyntää ja Rauma Marine Constructions Oy:n uusi verkostomainen toimintamalli näyttäisi toimivan. Pienten ja keskisuurten alusten segmentissä raumalaiset näkevät lähitulevaisuutensa erittäin valoisana (kuva 8). Naantalissa sijaitsevan Turku Repair Yard Ltd:n laivojen purkukokeilu edustaa puolestaan kokonaan uutta aluevaltausta ja mahdollisuutta meriteollisuuden arvoketjuissa. Meriteollisuuden menestyksen takana onkin ennen

kaikkea pitkän ajan kuluessa rakennettu korkealuokkainen osaaminen sekä siihen perustuva uudistumiskyky.

Kuvio 8. Rauman telakan toimitukset, nykyinen tilauskanta ja markkinapotentiaali.
(Rauma Marine Constructions Oy)

Viime aikoina kasvunäkymät ovat parantuneet myös muilla aloilla Lounais-Suomen teknologiateollisuudessa. Uudenkaupungin autotehdas on rekrytoinut pelkästään viimeisen 9kk kuluessa yli 2 000 uutta työntekijää. Positiivinen vire näkyy myös Satakunnan automaatio- ja robotiikkaklusterissa, johon kuuluu yli 100 yritystä (Satakunnan ELY-keskus).

Lounais-Suomessa panostetaan vahvasti myös tutkimukseen ja tuotekehitykseen. Rolls-Roycen sijoitti etäohjattujen ja autonomisten alusten tutkimuskeskuksen Turkuun. Vain pari vuotta sitten lakkautusuhana ollut Sandvikin Turun yksikkö sekä Valmet Automotive Oy panostavat molemmat vahvasti tuotekehitykseen. Automaatioihin hitsaamisen ja tuotantojärjestelmien suunnitteluun ja valmistamiseen erikoistunut Pemamek Oy kuuluu niin ikään osaamisen kehittäjien kärkikastiin.

Kun kasvu perustuu ratkaisevasti osaamiseen ja erikoistumiseen, työvoiman määrää kriittisemmäksi muodostuu osaamisen laatu. Korkeasti koulutettujen erityisosaajien rekrytoinnissa on jo nyt jouduttu turvautumaan erityisjärjestelyihin.

Varsinais-Suomen ELY-keskus arvioi, että nykyisten kasvuodotusten toteutuessa Lounais-Suomeen voisi syntyä seuraavan viiden vuoden kuluessa peräti 30 000 uutta työpaikkaa. Kun jo nyt työvoiman rekrytoinnissa on jouduttu turvautumaan erityistoimiin, on selvää, että lähivuosina täytyy ottaa käyttöön tehokkaampia keinoja alueen omien työvoimareservien hyödyntämiseksi, Lounais-Suomen tarpeita palvelevan alueellisen ja ammatillisen liikkuvuuden lisäämiseksi sekä työperäisen maahanmuuton edistämiseksi.

3 Johtopäätökset

Lounais-Suomen teknologiateollisuuden tilauskanta on poikkeuksellisen suuri etenkin meriteollisuudessa mutta myös muissa alueen yrityksissä. Kasvunäkymä edellyttää mittavia investointeja infrastruktuuriin, merkittävää lisätyövoiman palkkaamista sekä lisäpanostuksia huippuosaamiseen.

1. Nykyinen Lounais-Suomen luonnollinen väestönkasvu ja siihen nojaava työvoiman tarjonta tai nykyisentasoinen maan sisäinen liikkuvuus ja maahanmuutto eivät tuo riittävää ratkaisua alueen poikkeuksellisen suureen työvoiman tarpeeseen.
2. Työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaantoa pitää parantaa. Työvoiman liikkuvuuden edellytys on tieto alueen mahdollisuuksista, riittävä asuntojen tarjonta, toimivat liikenneyhteydet sekä muut elinvoimatekijät.
3. Osittain työvoima- ja osaamisongelmia on mahdollista ratkaista alihankintaketjuja laajentamalla. Se, samoin kuin kasvava työvoiman alueellinen liikkuvuus, edellyttävät lisää investointeja liikenneinfrastruktuuriin.
4. Teknologiateollisuuden kasvupotentiaalin tehokas hyödyntäminen on niin iso haaste, että siihen tarvitaan erillistoimia ja -rahoitusta. Onnistuminen edellyttää myös alueen omien ja kansallisten toimien tehokasta yhdistämistä.
5. Lounais-Suomen kasvu johtuu vain osaksi yleisestä suhdannekäänteestä. Se perustuu ennen kaikkea laadulliseen kilpailukykyyn. Resurssien määrää tärkeämpää on niiden laatu. Etenkin digitalisaation hyödyntäminen ja sen

vaatima monialainen osaaminen edellyttävät alueen omien koulutus- ja tutkimusresurssien pitkäjänteistä vahvistamista.

6. Paikallisen kriittisen osaamispääoman rakentaminen on elintärkeää Lounais-Suomen teknologiateollisuuden valmistautuessa globaalin kilpailun seuraavaan aaltoon. Nykyinen vahva tilauskanta antaa selkeän kasvun näkymän ensi vuosikymmenen puoliväliin saakka. Tämän mahdollisuuden onnistunut hyödyntäminen voi parhaimmillaan luoda hyvän perustan menestymiselle myös pidemmällä aikavälillä. Alueen teknologiateollisuuden on varauduttava Aasian ja etenkin Kiinan suunnalta tulevaan kiristyvään kilpailuun sekä uusien teknologisten ratkaisujen massiiviseen läpimurtoon.
7. Lounais-Suomen positiivinen rakennemuutos ja sen seuranta vaativat tuekseen järjestelmällisesti tuotettua ajantasaista tietokantaa. Oikeita päätöksiä on mahdoton tehdä vanhentuneen tai puutteellisen tiedon pohjalta. Kaikkien toimijoiden päätösten pitää perustua yhteiseen tilannekuvaan.
8. Jos alihankintaketjujen laajentamisessa, infrastruktuurin parantamisessa sekä muualta Suomesta ja ulkomailta tulevan työvoiman rekrytoinnissa ei onnistuta, osa kasvupotentiaalista jää hyödyntämättä ja samalla vaarantuu alueen teknologiateollisuuden pitkän aikavälin kilpailukyky. Epäonnistuminen olisi myös kansallinen vahinko.

4 Ehdotus

Siltasopimus

Osallistuin muutamia vuosia sitten Nokian Bridge-ohjelman laadintaan ja toteutukseen. Sen ansiosta valtaosa 18 000 yhtiön kriisin seurauksena työpaikkansa menettäneistä kykeni nopeasti siirtymään uuden työnantajan palvelukseen, hakeutumaan koulutukseen tai perustamaan oman yrityksen.

Bridge-ohjelman onnistuminen perustui kolmeen perustekijään. Ensinnäkin se rakennettiin huolellisesti mietityn konseptin pohjalta. Kaikki yksittäiset toimet pohjasivat etukäteen valmisteltuun toimintamalliin. Toisaalta ohjelman valmistelu ja toteutus nojasi laajaan yhteistyöhön. Nokia itse, eri maiden hallitukset, yksityiset ja julkiset alueelliset toimijat tai yliopistot ja tutkimuslaitokset tekivät saumatonta yhteistyötä ohjelman hyväksi. Lisäksi toimintamalli oli tehty käyttäjille helpoksi. Jokainen nokialainen Bridge-ohjelmaan oikeutettu tiesi mitä oli tarjolla ja pystyi käyttämään palveluja omalla työpaikallaan.

Lounais-Suomen kasvun haasteet ovat erilaisia, mutta ratkaisumallin pitäisi mielestäni perustua samaan: huolellisesti mietittyyn ja selkeään konseptiin, eri toimijoiden saumattomaan yhteistyöhön sekä yksilöllisten valintojen helppouteen.

Lounais-Suomen teknologiateollisuuden kasvupotentiaalin realisoiminen edellyttää pitkäjänteisiä investointeja alueen infrastruktuuriin, työvoiman ammatillisen ja alueellisen liikkuvuuden edistämistä ja esteiden poistamista sekä koulutuksen ja tutkimuksen resurssien lisäystä. Teknologiayritysten toimintaympäristö on kyettävä luomaan sellaiseksi, että ne voivat kasvaa ja kehittyä. Siihen ei tarvita ”suurta suunnitelmaa”, vaan ennen kaikkea joustava ja ennakoiva kyky reagoida muuttuviin tarpeisiin.

Parhaiten tavoitteeseen voidaan mielestäni päästä valtion ja Lounais-Suomen alueen toimijoiden sopimusmallilla, jossa määritetään vastuut, työnjako sekä tarvittavien toimenpiteiden rahoituskeinot.

Selvitystyössä on käynyt ilmi, että heikkouksia on päätösten perustaksi tarvittavassa tietopohjassa, päätösten valmistelussa ja niiden toimeenpanon johtamisessa. Sekä alueella että keskushallinnossa vastuut ovat hajallaan.

Valtion puolella sopimukselle pitäisi määrittää selkeä omistajuus. Pitäisin ehdottomasti parhaana vaihtoehtona sitä, että vastuu sopimuksen laadinnan ja toteutuksen vaatimasta koordinaatiosta ja seurannasta määrättäisiin työ- ja elinkeinoministeriölle. Sen tulisi raportoida työstä talouspoliittiselle ministerivaliokunnalle, joka viime kädessä muodostaa valtion yhteisen näkemyksen.

Lounais-Suomessa yhteistyöstä vastaavat Varsinais-Suomen liitto ja Satakuntaliitto. Niiden tulisi yhdessä ELY-keskusten kanssa koota alueen yksityisistä ja julkisista toimijoista yhteistyöryhmä. Siinä pitäisi olla myös tärkeimpien teknologiateollisuuden yritysten edustus. Yhteistyöryhmän käyttöön tarvitaan pieni sihteeristö, joka huolehtii käytännön tehtävistä.

Ensimmäinen sopimus pitäisi laatia mahdollisimman nopeasti, viimeistään vuoden 2018 alussa. Sen valmistelua varten tulisi välittömästi asettaa valtion ja Lounais-Suomen edustajista koostuva työryhmä. Sopimusmenettelyyn tulisi kytkeä säännöllinen, kaksi kertaa vuodessa tapahtuva seuranta. Sen yhteydessä on mahdollista tehdä sopimuksen sisältöön tilanteen vaatimia korjauksia ja täsmennyksiä.

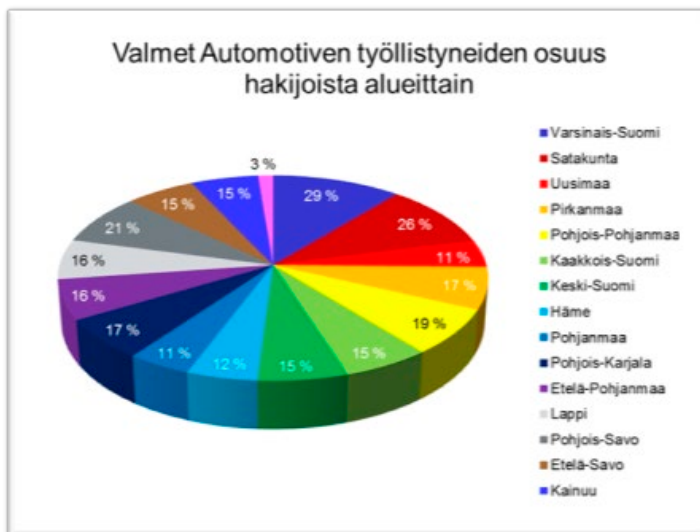
Tämän toimeksiannon ja aikataulun puitteissa ei ole ollut mahdollista laatia yksityiskohtaisia ehdotuksia sopimuksen sisällöstä. Seuraavassa esitän muutamia selvitystyön aikana tekemiäni havaintoja ja johtopäätöksiä, jotka kannattaisi ottaa huomioon sopimuksen sisältöä valmisteltaessa.

4.1 Työvoiman saatavuus

Työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaantoa pitää parantaa. Sen ongelmia ja työllistymisen esteitä selittävät Lounais-Suomessa samat tekijät kuin muuallakin Suomessa: puutteet ammatillisessa osaamisessa, taloudellisissa kannustimissa tai työnhakutaidoissa sekä muut henkilökohtaiseen elämään – esimerkiksi terveydentilaan tai ikään liittyvät tekijät.

Työvoiman alueellinen ja ammatillinen liikkuvuus on keskeinen tekijä Lounais-Suomen teknologiayritysten työvoimatarpeisiin vastaamisessa. Hyvänä esimerkkinä toimii Uudenkaupungin autotehtaan erityisprojekti ”autotehtaan sankarit”, jonka avulla yhtiö kykeni rekrytoimaan tarvitsemansa lisätyövoiman (kuva 9).

Kuvio 9. Valmet Automotiven työllistyneiden osuus hakijoista ELY-keskuksittain 08/2017 (Valmet Automotive Oy)

Alueelliseen liikkuvuuteen voidaan vaikuttaa tehokkaalla työnvälityksellä, omaa ja koko perheen muuttoa tukevilla taloudellisilla kannustimilla sekä asuntomarkkinoita kehittämällä. Selvitystyön yhteydessä tuotettu raportti osoittaa, että Lounais-Suomen teknologiateollisuuden osaajatarpeet ja työllistymismahdollisuudet tunnetaan yhä huonosti alueen ulkopuolella (Taloustutkimus). Valmet Automotiven hyvät kokemukset kannattaa käyttää hyväksi, kun etsitään ratkaisuja alueen muidenkin teknologiayritysten kasvavaan työvoimatarpeeseen

Alueellisen liikkuvuuden suhteen suurin yksittäinen potentiaali Suomessa on pääkaupunkiseudulla, jonne mielestäni tarvitaan erityinen toimipiste, joka keskittyy

markkinoimaan Lounais-Suomen työllistymismahdollisuuksia ja pystyy antamaan muuttajille yksilöllistä tukea.

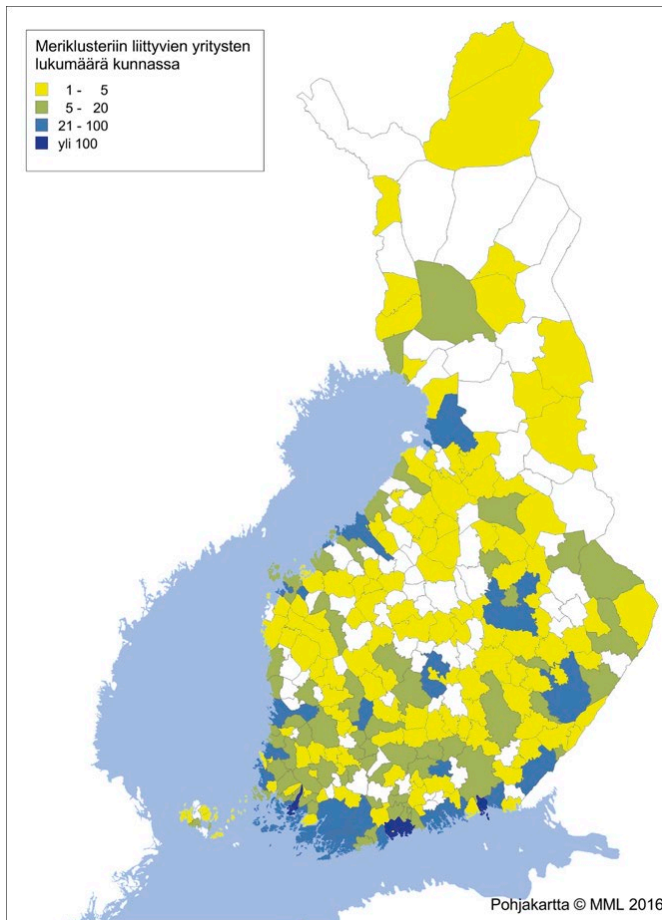
Asuntotilanne – sekä asuntojen tarjonta että hinta – vaikuttavat monen potentiaalisen muuttajan päätöksiin. Olemassa olevan asuntokannan tehokas hyödyntäminen, muuhun käyttöön tarkoitettujen rakennusten muuntaminen asumiskäyttöön sekä mahdolliset erityiset asuntorakentamisen vauhdittamiseen voisivat osaltaan edistää alueellista liikkuvuutta. Tilapäisasumiseen tarkoitetut ratkaisut pitäisi, jos mahdollista, sulkea kokonaan pois.

Työvoiman vapaa liikkuvuus sisämarkkinoilla sekä työperäinen maahanmuutto EU- ja ETA-alueen ulkopuolelta tarjoavat tehokkaita keinoja parantaa työvoiman kysynnän ja tarjonnan tasapainoa. Olisi tärkeää nopeasti ja järjestelmällisesti kerätä kokemuksia työperäisestä maahanmuutosta ja rakentaa niiden pohjalta pitkän aikavälin ohjelma, jolla Lounais-Suomen kykyä ottaa vastaan ulkomaista työvoimaa parannetaan.

Kansainvälisten osaajien hyödyntämistä yritysten kasvun ja kansainvälistymisen tukena pyritään edistämään hallituksen puoliväliriihessä sovitulla Talent Boost -toimenpideohjelmalla. Tuoreet kansainväliset esimerkit osoittavat, että elinympäristön laatu, luonnon erityispiirteet tai yleinen turvallisuus ja yhteiskunnan toimivuus nousevat yhä merkittävämmiksi vetovoimatekijöiksi. Lounais-Suomen kannattaisi omassa markkinoinnissaan keskittyä yhä vahvemmin näihin vahvuuksiin.

4.2 Saavutettavuus

Kuvio 10. Meriklusterin yritysten lukumäärä kunnassa. (Suomen meriklusteri kohti 2020-lukua, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu, yritykset, 32/2016)

Teknologiayritysten verkottunut toimintamalli mahdollistaa alueellisten kasvun esteiden raivaamisen alihankintaketjua laajentamalla, siirtämällä työtä alueille, joilla työvoimaa ja muita resursseja on tarjolla. Esimerkiksi laivanrakennuksessa jopa 80 % aluksesta tuotetaan verkoston yrityksissä (kuva 9).

Alihankintaketjujen maantieteellinen laajentaminen vaatii toimivia logistiikka- ja kuljetusketjuja, panostuksia liikenneinfran rakentamiseen sekä liikenneväylien kunnossapitoon. Jo nyt Meyerin Turun telakan sekä Uudenkaupungin autotehtaan tuotannon kasvu näkyy työmatkaliikenteessä ja tavarakuljetuksissa. Liikenneverkon suorituskykyyn tulee osittaisia parannuksia, kun käynnissä olevat maantieliikenteen hankkeet E18 Turun kehätien ja valtatie 8 parantamiseksi toteutuvat, Lisäksi rataverkon osalta valtio on sitoutunut Uudenkaupungin radan sähköistämiseen. Telakan kannalta merkittäviä uusia hankkeita ovat Pernon eritasoliittymän parannustoimet ja E18 kehittäminen Kausela-Kirismäki -välillä. Uudenkaupungin tehtaan kannalta tärkein on valtatie 8 Laitilan kohdan parantaminen ja Eurajoen ohitus. Turku–Tampere (vt 9) maantieyhteyden parantaminen on tarpeen etenkin alihankintaketjujen laajentamista silmällä pitäen.

Liikenneinfrastruktuurin pullonkaulojen avaamista vaikeuttavat hitaat lupaprosessit. Niiden yhtenäistäminen, yksinkertaistaminen ja nopeuttaminen olisivat yleiseltä kannalta tarpeen, mutta aivan erityisesti äkillisestä liikennetarpeen kasvusta johtuvien pullonkaulojen estämiseksi.

4.3 Koulutus ja osaaminen

Alueen parantuvat kasvu- ja työllisyysnäkymät asettavat kovia haasteita kaikille koulutusasteille.

Teknologiäteollisuus tarvitsee kehittyäkseen eri alojen ammattilaisia, jotka omaavat vahvat perustaidot matematiikassa ja luonnontieteissä. Lounais-Suomen peruskouluissa ja lukioissa täytyy käynnistää pitkäjänteinen ohjelma, jolla varmistetaan, että alueen nuorilla on omien koulutusvalintojensa pohjaksi oikea kuva tulevaisuuden työllistymismahdollisuuksista ja niihin vaadittavista taidoista.

Rakennemuutos pakottaa ammatillisen koulutuksen entistä joustavammaksi työelämän tarpeille. Vastikään hyväksytty ammatillisen koulutuksen uudistus antaa siihen aiempaa paremmat mahdollisuudet. Erityisen tärkeänä näen oppisopimusjärjestelmän tehostamisen. Sitä tulisi käyttää mahdollisimman laajasti ja samalla käyttää

hyväksi muiden maiden – erityisesti Saksan – hyvät kokemukset oppisopimuskoulutuksen käytössä.

Yritystapaamisissa nousi esille yksi erityinen koulutuksellinen haaste: osaavien työntohtajien puute. Etenkin kun uutta henkilöstöä palkataan paljon, työntohtajien rooli ja osaaminen korostuu. Yksi ratkaisu on kouluttaa kokeneita työntekijöitä työntohtotehtäviin ja tehdä se räätälöidyin ratkaisuin yhdessä ammatillisten oppilaitosten kanssa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön asettama selvitysmies Jari Jokinen laati erillisen ehdotuksen siitä, miten koulutusjärjestelmän eri osien tulisi tukea Lounais-Suomen positiivista rakennemuutosta. Näitä ehdotuksia ollaan viemässä käytäntöön opetus- ja kulttuuriministeriön koordinoimana ja ne luovat hyvän pohjan siltasopimuksen koulutusta koskeville osille.

4.4 Tutkimus- ja kehitystyö

Teknologiayritysten tutkimus- ja kehitystyön voimavarojen kasvattaminen liittyy kiinteästi koulutustarjonnan parantamiseen. Selvitysmies Jari Jokinen ehdotti tekniikan korkeakoulutuksen, tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan vahvistamiseksi Turussa uutta toimintamallia, teknillistä yhteistyöyliopistoa. Tämä toimintamalli voi parhaimmillaan turvata sekä korkeasti koulutetun työvoiman saannin että tutkimus- ja kehitystoiminnan vaatiman teknologia-alan osaamispääoman syntyminen Turun alueelle.

Jokinen ehdotti, että tekniikan yhteistyöyliopiston onnistumisesta tehtäisiin arvio vuoden 2020 loppuun mennessä ja sen perusteella toteutettaisiin mahdollisia muutoksia koulutusvastuujaossa. Verkostomalli on varmasti nopein ja järkevin tapa pyrkiä vastaamaan kasvavaan teknologia-alan huippuosaajien tarpeeseen. Mielestäni verkostomallin toimivuutta on kuitenkin seurattava koko ajan ja tämä seuranta on luontevaa kytkeä siltaohjelman puolivuositaiseen tarkasteluun.

Teknillisen yhteistyöyliopiston toteuttamisen rinnalla kannattaa pitää mielessä ammattikorkeakoulujen mahdollisuudet. Lounais-Suomen ammattikorkeakouluille

pitäisi mielestäni antaa mahdollisuus erityiskokeiluihin, joilla ne voisivat nykyistäkin paremmin tukea teknologiayritysten koulutus- ja tutkimustarpeita.

Yliopistokoulutusta koskevia päätöksiä ei voi tehdä pelkästään lähivuosien teknologia-alan huippuosaajatarpeen näkökulmasta. Ratkaisujen täytyy samalla varmistaa, että Turkuun syntyy riittävän vahva osaamispääoma, kriittinen massa, jonka avulla Lounais-Suomen teknologiateollisuuden pitkän aikavälin kilpailukyvyn varmistamiseksi välttämättömät tutkimus- ja kehityshankkeet voidaan toteuttaa. Ilman vahvaa paikallista osaamista verkostomallit eivät voi onnistua.

Lounais-Suomen merkittävimpien teknologiayritysten suurimmat haasteet eivät ole niinkään yksittäisten alojen vertikaaleissa, erikoistumisessa kapeaan huippuosaamiseen, vaan horisontaaleissa, joissa toteutetaan eri tieteiden tai teknologioiden rajat ylittäviä hankkeita. Sekin korostaa alueen oman teknologiaosaamisen kriittisen massan tärkeyttä.

4.5 Tunnettuus, mielikuvat ja markkinointi

Varsinais-Suomen liitto ja Turun kaupunki tilasivat Taloustutkimus Oy:ltä selvityksen Varsinais-Suomen positiivisen rakennemuutoksen tunnettuudesta Suomessa. Tutkimuksella selvitettiin, miten hyvin alueen viesti voimakkaasta talouden kasvusta ja työvoiman tarpeesta on saavuttanut muualla Suomessa asuvat.

Selvityksen mukaan suomalaiset tuntevat Varsinais-Suomen nykytilan varsin huonosti. Vain vajaa viidesosa Varsinais-Suomen ulkopuolella asuvista liittää positiivisen rakennemuutoksen elementtejä Turun seutuun. Varsinais-Suomen todellisen työvoimatarpeen tunti vain kaksi prosenttia vastaajista. Muuttopotentiaalia näyttäisi silti olevan. Tutkimuksen mukaan kaksi prosenttia työikäisistä olisi valmis muuttamaan työn perässä Varsinais-Suomeen kolmen vuoden kuluessa, mikä tarkoittaisi 55 000 henkilöä.

Tunnettuuden lisäämiseksi sekä asenteiden ja mielikuvien muokkaamiseksi tarvitaan huomattavia lisäponnistuksia. Uudenkaupungin autotehtaan esimerkki osoittaa, että hyvä konsepti ja järjestelmällinen työ voivat tuottaa nopeastikin tuloksia.

Lounais-Suomen pitäisi tehdä paljon nykyistä tiiviimpää yhteistyötä omien kasvunäkymiensä ja työllistymismahdollisuuksiensa markkinoimiseksi. Suosittelenkin, että esimerkiksi molemmat maakunnat, niiden tärkeimmät yksityiset ja julkiset toimijat sekä erityisesti teknologiayritykset toteuttaisivat ensi vuoden Suomi-Areenalla Porissa yhteisen teemapäivän.

4.6 Tietopohja

Siltasopimuksen osana valtiohallinnon ja Lounais-Suomen alueen toimijoiden tulee sopia työnjaosta kattavan ja ajantasaisen tietopohjan tuottamisesta valmistelun ja päätöksenteon tueksi. Tällä työllä on kiire.

5 Positiivinen rakennemuutos muualla Suomessa

Mielestäni siltasopimusmalli soveltuisi sellaisenaan myös muille alueille, joilla on poikkeuksellisen nopeasta kasvusta johtuvia rakenteellisia haasteita.

Liite

Selvityshenkilön tapaamat Lounais-Suomen toimijat

Työskentelyn yhteydessä selvitysmies tapasi seuraavia tahoja:

Loimaan kaupunki
Meyer Turku Oy
Pemamek Oy
Porin kaupunki
Rauma Marine Constructions Oy
Rauman kauppakamari
Rauman kaupunki
Salon kaupunki
Sandvik Mining and Construction Finland Oy
Satakunnan ELY-keskus
Satakuntaliitto
Turun kauppakamari
Turun kaupunki
Valmet Automotive Oy
Varsinais-Suomen ELY-keskus
Varsinais-Suomen liitto

Lisäksi kaikille alueen toimijoille avoin tilaisuus järjestettiin Turussa 15.5.2017

Kasvun mahdollisuus – positiivisen rakennemuutoksen hyödyntäminen Lounais-Suomessa

Painettu

ISSN 1797-3554

ISBN 978-952-327-240-8

Verkojulkaisu

ISSN 1797-3562

ISBN 978-952-327-241-5

Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi

Paino: Lönnberg Print & Promo

